

Ware Bataven

EEN LESSENSERIE OVER DE NEDERLANDSE IDENTITEITSVORMING IN HISTORISCHE TEKSTEN

Les 1 Batavieren in beeld

Introductie – wat zijn Batavieren?

Deze lessenserie gaat over teksten waarin Batavieren een rol spelen. Overal in Nederland kun je de naam 'Batavier', of een afgeleide daarvan, tegenkomen. Je hoeft niet lang te zoeken of je vindt – in willekeurige volgorde – een handboogschietvereniging, een kanovereniging, een recreatiepark, een cruiseschip, een stoomkorenmolen, die allemaal 'Batavier' heten. Er bestaat bier met die naam. De universiteit Twente organiseert jaarlijks een Batavierenfeest en een estafetteloop met de naam Batavierenrace. Je kunt wonen in de Batavierenstraat. Je kunt zien welke weg het VOC-schip 'De Batavier' aflegde voordat het in 1629 verging. Je kunt op je Batavusfiets naar Lelystad gaan, om daar in Bataviastad de Bataviawerf te bezoeken.

Naast deze bovenstaande voorbeelden zijn de Batavieren ook in veel oude teksten terug te vinden. Teksten hebben vaak het doel de lezer iets te leren of te vermaken. De verhalen over de Batavieren hebben nog iets extra's: ze gaven de Nederlandse lezers namelijk een idee over zichzelf. In de loop der eeuwen gaven de verhalen over de nationale **mythe** van de Batavieren als strijdende voorouders de Nederlanders het idee dat ze trots konden zijn op hun verworven onafhankelijkheid en hun afkomst. Met andere woorden: de Batavieren gaven de Nederlandse lezers een identiteit. In deze lessenserie leer je dat de Batavieren een rol hebben gespeeld in de ontwikkeling van de identiteitsvorming van het Nederlandschap. Maar welke rol was dat precies? En hoe heeft de verschuiving van de Batavier als nationale **mythe** naar de Batavier als fiets- of biermerk kunnen ontstaan?

Wat zijn nou eigenlijk Batavieren? Tante Patent, de hoofdpersoon uit het boek van kinderboekenschrijfster Annie M.G. Schmidt, heeft er in elk geval het volgende beeld van.

1. Toen ze wakker werd scheen de maan in haar kamer. Het was nog nacht. Ze opende haar ogen, keek naar de meubels in de flauwverlichte kamer en deed haar ogen onmiddellijk weer dicht. Wel, wel, ik droom, dacht ze. Een koe in de kamer, dat is onmogelijk, dus ik droom. Maar ik voel me zo wakker en helder. Hoe komt het dan dat ik horens gezien heb? Weer
5. deed ze voorzichtig haar ogen open en ditmaal ging ze rechtop zitten in bed. Het was geen koe. Het was een man. Op de stoel naast haar bed zat een man. Hij had horens, dat was het meest opmerkelijke aan hem. Grote kromme horens, afschuwelijk om te zien. Hij had ook een baard, een verschrikkelijk wilde baard.
Toen hij zag dat tante Patent zich oprichtte, hief hij dreigend zijn grote knots en kwam op het
10. bed af.
Tante Patent gilte niet. Ze werd een kordate vrouw en ze trok aan het koordje van het licht. De barbaar schrok van het felle licht. Hij liet zijn vijandige houding varen en keek verbijsterd naar de lamp tegen het plafond.
Zou dit een carnavalsgrap zijn? dacht tante Patent.
15. Ze opende haar mond om het hem te vragen, maar voor ze iets kon zeggen, keek de wildeman haar knorrig aan en zei: 'Waar is het?'

Ware Bataven

EEN LESSENSERIE OVER DE NEDERLANDSE IDENTITEITSVORMING IN HISTORISCHE TEKSTEN

'Waar is wat?' vroeg tante Patent.

'Het offervat,' zei de woesteling.

Offervat, dacht tante Patent. Wat zou die vent bedoelen?

20. 'Mijn beste man,' zei ze, 'het getuigt van slechte smaak om in de slaapkamer van een dame binnen te dringen in een carnavalskostuum, hoe geslaagd dat dan ook moge wezen. Ik vind dit geen leuk grapje. En ik verzoek u mijn huis onmiddellijk te verlaten.'

'Ik wil mijn offervat,' zei de man.

'Mij is niets bekend van een offervat,' zei tante Patent. 'En ik vind het nu wel welletjes, ik 25. moet niet lachen. U bent niet leuk. Gaat u weg.'

Maar terwijl ze dit zei, keek ze naar zijn gezicht en zijn handen. Het afschuwelijke feit drong tot haar door dat dit geen carnavalsgrap was. En dat deze man geen verklede heer was. Het was een Batavier.

'Bent u een echte B-b-b-batavier?' stamelde ze.

30. 'Bij Wodan, dat ben ik,' zei de vent.

[...]

'Ik,' zei hij. 'Ik ben de grote Berendoder. Ik ben de grote Sof van Leipnir.'

Uit: Annie M.G. Schmidt, *Tante Patent* (1989), p. 10-12.

Tante Patent herkent in de enge man in haar slaapkamer een echte Batavier aan een aantal kenmerken. Hij heeft een 'vijandige houding', een 'verschrikkelijk wilde baard', zijn kleding bestaat uit een berenvel (dat is te zien op het plaatje in het boek van *Tante Patent*), hij heeft hoorns en hij dreigt met een knots. Hoe is het mogelijk, dat zij daaruit meteen concludeert dat hij een Batavier is? Want, nogmaals, wat is dan een Batavier?

Om die vraag te kunnen beantwoorden zijn voor deze lessenserie teksten uit verschillende periodes uitgezocht waarin Batavieren centraal staan. Bij elke tekst kun je jezelf de centrale vraag stellen welke rol de Batavieren daarin spelen, welk beeld er van hen wordt neergezet en waarom juist dát beeld. Per periode duiken er verschillen op, waardoor er verschuivingen ontstaan in de identiteitsvorming van de Nederlander. De oorzaak daarvan zullen zoeken we in de context waarin een Batavientekst is verschenen. We zullen daarom niet alleen de teksten lezen, in de lessen wordt ook relevante achtergrondinformatie gegeven over die context.

Opdracht 1

Interview uit de drie leeftijdsgroepen 15-25, 25-55 en ouder dan 55 jaar twee willekeurige mensen, zes in totaal dus. Vraag of ze weten wie of wat een Batavier is. Als ze dat weten, vraag ze dan of ze er iets meer over kunnen vertellen, bijvoorbeeld wat voor soort mensen ze waren, wanneer ze leefden, etc.

Opdracht 2

Zoek op internet een instelling of vereniging met de naam 'Batavier'. Probeer er achter te komen waarom men voor die naam heeft gekozen.

Opdracht 3

Annie M.G. Schmidt beschrijft in bovenstaand tekstfragment de Batavier als 'onbeschaafd'. Dat kun je terugvinden in de drie verschillende woorden waarmee ze hem aanduidt. Welke

Ware Bataven

EEN LESSENSERIE OVER DE NEDERLANDSE IDENTITEITSVORMING IN HISTORISCHE TEKSTEN

drie? Kun je zijn onbeschaafdheid ook nog afleiden uit het feit dat 'de grote Sof' zoekt naar een offervat? Motiveer je antwoord.

Opdracht 4

Annie M.G. Schmidt maakt gebruik van 'sprekende namen': in iemands naam wordt een karaktereigenschap, een lichamelijk kenmerk, een politieke voorkeur, e.d. genoemd.

- Wat is de betekenis van 'patent' en wat van 'sof'? Gebruik een woordenboek! Leg uit wat Annie M.G. Schmidt met de naamgeving van deze twee personages heeft willen aanduiden.
- Zoek op wie of wat 'Sleipnir' is. Leg daarna uit waarom het humoristisch is, dat Annie M.G. Schmidt de Batavier 'de grote Sof van Leipnir' heeft genoemd.

Opdracht 5

Bekijk en beluister het lied '[Rauw en primitief](#)' van Kinderen voor kinderen. Schrijf een artikel voor het krantje van de afdeling geschiedenis van jouw school, waarin je aangeeft welke beelden en woorden de maker van de clip gebruikt om de Batavieren af te beelden als 'rauw en primitief'. Vergelijk in je artikel dit beeld van de Batavier met dat van Annie M.G. Schmidt.

De inhoud van de afzonderlijke lessen

Deze eerste les bevat de basisinformatie voor de lessen 2 t/m 5, namelijk de herkomst van 'Batavieren', ook wel 'Bataven' genoemd. Daarnaast krijg je een globaal overzicht van de geschiedenis van teksten met Batavieren.

De lessen 2 t/m 5 gaan verder op deze geschiedenis in. Verschillende Batavienteksten uit verschillende tijden worden onder de loep genomen. In les 2 staat een pamflettekst uit 1781 centraal, geschreven door Joan Derk van der Capellen tot den Pol. Deze tekst had een spelfunctie in de strijd tussen twee elkaar fel bestrijdende politieke groeperingen. De regeringsvorm van de Batavieren wordt in dit **pamflet** als ideaal gezien. Les 3 gaat over verschillende teksten die tussen 1865 en 1905 voor kinderen zijn geschreven, waarin Batavieren de navolgenswaardige hoofdpersonen zijn. Les 4 beschrijft het lofdicht van Jan Frederik Helmers uit 1812, over het 'eiland der Batavieren'. De schrijver probeert via stijlmiddelen en beelden over de 'natuurlijke' Bataven zijn lezers te ontroeren. Les 5 behandelt het laatste bedrijf van het toneelstuk *Baeto* (1617), van P.C. Hooft. Baeto wordt gezien als de eerste leider van de Batavieren en daarmee als de 'oervader' van de 'Hollanders'. Het toneelstuk wordt door deze schrijver gebruikt om zijn mening te geven over binnenlandse conflicten. De lessen 2 t/m 5 kunnen afzonderlijk worden bestudeerd.

In sommige teksten zijn Batavieren, net als bij Annie M.G. Schmidt 'primitief' of 'barbaars'. Vaker zijn ze juist vertegenwoordigers van een beschaafd, goed georganiseerd volk. Heel vaak zijn het moedige voorouders, die moeten worden geëerd. Alleen in *Tante Patent* hebben ze horens. Zij heeft dan ook een karikatuur van Batavieren neergezet.

Ware Bataven

EEN LESSENSERIE OVER DE NEDERLANDSE IDENTITEITSVORMING IN HISTORISCHE TEKSTEN

De oudste Batavieren – Tacitus

Vrijwel alle oorspronkelijke informatie over Batavieren komt uit twee boeken, *Historiën* en *Germania*, van de Romeinse schrijver Publius Cornelius **Tacitus** (ca. 56-117). In *Germania* geeft hij een beschrijving van het Bataafse volk:

De dapperste van al deze Germaanse volken zijn de Bataven. [...] Oorspronkelijk een volksstam van de Chatten, zijn zij ten gevolge van innerlijke twisten naar deze streken overgestoken, waar zij een deel werden van het Romeinse rijk. Hun erstelling en het uiterlijk merkteken van de oude bondgenootschap bestaat nog: zij worden niet vernederd door cijnsplicht en geen staatsinkomensinner perst hen uit [...].

Uit: Tacitus, *Germania*, 29.

Tacitus beschrijft een dapper volk, dat verhuisd is naar 'deze streken' als gevolg van twisten binnen hun stam. Als bondgenoten van de **Romeinen** hoefden ze geen belasting te betalen.

Het andere boek, *Historiën*, is ingedeeld in vijf hoofdstukken en gaat over de jaren 69 en 70 na Christus. Jaren dus, die **Tacitus** zelf als tiener heeft meegemaakt. **Tacitus** vertelt hoe in die jaren een Bataaf, Julius **Civilis**, een opstand tegen de **Romeinen** voorbereidde en leidde. Uit de gegevens van **Tacitus** en uit resultaten van onderzoekers kunnen we de volgende feiten over de Batavieren afleiden:

Batavieren waren **Germanen**, die na een strijd met een andere Germaanse stam vanuit Duitsland (Hessen) naar het westen waren getrokken, naar het gebied tussen Rijn, Maas en Waal, de Betuwe dus. Men vermoedt dat die verhuizing plaatsvond tussen 50 en 12 voor Christus. **Tacitus** noemt hun nieuwe woongebied 'het eiland der Bataven'.

In het gebied dat nu Nederland heet woonden behalve de Batavieren nog andere Germaanse stammen: de Kananefaten (ook wel Kaninefaten genoemd; de spelling wisselt), de Friezen, de Tubanten of Chamaven, de Menapiërs en de Frisiavonen. De Batavieren waren boeren. Op de vruchtbare bodem van het rivierengebied verbouwden ze graan. Daarnaast fokten ze paarden en hielden ze koeien, varkens en kippen. Met de paarden reisden ze soms om te handelen.

Opdracht 6

Bekijk deze informatie over de [Batavieren](#).

- Met wie handelden de Batavieren?
- Welke producten werden verhandeld?
- Noem van elk van de genoemde stammen hun woongebied.

Oorspronkelijk waren de Batavieren gelijkwaardige bondgenoten van de **Romeinen**. Ze vochten in Engeland en Italië zij aan zij met elkaar. Ze functioneerden zelfs als lijfwacht van be-

Ware Bataven

EEN LESSENSERIE OVER DE NEDERLANDSE IDENTITEITSVORMING IN HISTORISCHE TEKSTEN

langrijke Romeinse officieren. Maar die situatie veranderde. **Tacitus** vertelt hoe ze steeds vaker werden uitgebuit. Oude mannen werden geronseld voor het leger en konden tegen losgeld terug worden gekocht. Jonge jongens werden door de **Romeinen** misbruikt. Julius **Civilis**, een Bataaf van aanzien, werd ten onrechte van verraad beschuldigd. Zijn broer werd omgebracht, zelf ontkwam hij. De onvrede groeide. De oproep van Julius **Civilis** aan het Bataafse volk om in opstand te komen, in het jaar 69 na Christus, viel dan ook in goede aarde. **Tacitus** doet hiervan verslag:

1. Civilis roept de stamleiders en felsten van het volk bijeen in een heilig woud, zogenaamd voor een feestmaal. Zodra hij ziet dat ze door nacht en vreugde verhit zijn, begint hij over roem en glorie van hun volk, somt alle onrecht en afpersingen en andere slavernij-ellende op. Dit is toch geen bondgenootschap meer zoals vroeger? Behandeld als slaven! Wanneer 5. komt er eens een bevoegde gouverneur, hoe bezwaarlijk en arrogant zijn gevolg ook is? Nee, ze worden overgelaten aan prefecten en centurio's, en als die door buit en bloed verzadigd zijn worden ze afgelost. Dan zoekt men weer nieuwe zakken om leeg te schudden, en allerhande excuses voor plundering. Nu staat er een lichtung voor de deur die kinderen van ouders scheidt, broers van broers, misschien wel voorgoed. Maar nog nooit 10. heeft Rome er zo beroerd voor gestaan! En in het winterkamp heb je louter buit en oude mannen. Ze hoeven de ogen maar op te slaan zonder schrik voor legioenen die er alleen in naam waren. Zelf hebben ze toch sterk voetvolk en ruiters? En de Germanen, hun bloedverwanten? En de Gallische provincies, die precies hetzelfde willen? Ja, zo'n oorlog komt zelfs Rome niet slecht uit. Wordt het geen onverdeeld succes, dan was het 'allemaal 15. voor Vespasianus'. En bij zege komt er geen verantwoording.

Uit: Tacitus, *Historiën IV*, 14. Vertaling Vincent Hunink, (2010).

De opstand heeft kans van slagen, ook dat wordt in dit fragment aangeduid, omdat er op dat moment in het **Romeinse Rijk** verdeeldheid heerst over de opvolging van de gestorven **keizer Nero**. De aandacht van de **Romeinen** is dáárop gericht. Onder andere ten gevolge daarvan staan de Batavieren onder het gezag van onkundige oversten, in plaats van onder een 'bevoegd gouverneur'. Deze 'prefecten en centurio's' buiten hen uit, en Rome laat dat – door de strijd om de troonopvolging – gebeuren. **Civilis** speelt handig in op deze situatie. Dat blijkt onder andere uit het eind van zijn toespraak waarin hij zegt dat, mocht de opstand geen succes worden, ze kunnen doen alsof ze voor één van de twee kandidaten, **Vespasianus**, aan het vechten waren.

Opdracht 7

Deze vragen gaan over de bovenstaande tekst van Tacitus.

- Wat bedoelt Civilis met de laatste zin 'bij zege komt er geen verantwoording'?
- Welke argumenten geeft Civilis voor een opstand?
- Civilis' oproep wordt gedaan midden in de nacht, in een heilig woud. Waarom zou hij voor zo'n tijd en plaats hebben gekozen, denk je?

De *Historiën* van **Tacitus** eindigen abrupt. Midden in een zin breekt het verhaal af – althans, het verhaal zoals dat bewaard is gebleven. Het had op geen mooier moment kunnen ophou-

Ware Bataven

EEN LESSENSERIE OVER DE NEDERLANDSE IDENTITEITSVORMING IN HISTORISCHE TEKSTEN

den: midden in de vredesonderhandelingen tussen **Civilis** en de Romeins legerleider Cerialis. Beiden staan op de brug over de Nabalia, een riviertje waarvan men niet precies weet welk er wordt bedoeld. De brug is in het midden opgebroken, de leiders staan elk aan een kant. De aanleiding voor de onderhandelingen is de onvrede en de onzekerheid bij de Bataven over het langer doorgaan van de opstand. Omringende stammen zijn niet langer bondgenoten, de onbaatzuchtigheid en de oprechte bedoelingen van **Civilis** worden betwijfeld, de kans van slagen is nihil. **Tacitus** beschrijft het zo:

1. En toen de trouw van de stammen van achter de Rijn eenmaal was ondergraven, rees ook bij de Bataven discussie. Ze gingen eronderdoor, het moest ophouden. Eén stam kon de slavernij toch niet de wereld uithelpen? Wat hadden ze bereikt met moord en brandstichting bij de legioenen? De aanvoer van meer, nog sterkere troepen! Als ze voor Vespasianus 5. oorlog hadden gevoerd, tja, Vespasianus kwam nu aan de macht. Of wilden ze de Romeinen militair uitdagen? Hoeveel promille van de mensheid waren de Bataven nu helemaal? [...]

Tot zover het volk, bij de edelen klinken fellere reacties. Het komt allemaal door Civilis' onbehouden gekte, die heeft hun de oorlog opgedrongen! Tegenover zijn privéproblemen 10. heeft hij de ondergang van heel de stam gezet. De goden zijn de Bataven vijandig geworden toen die legioenen gingen belegeren en bevelhebbers uitmoordden, toen ze een oorlog waren begonnen in het belang van één man, en fataal voor de rest. En nu? Aan de rand van de afgrond staan ze, tenzij ze bij hun verstand komen en hun schuld erkennen door die boosdoener te bestraffen.

Uit: Tacitus, *Historiën V*, 25. Vertaling Vincent Hunink, (2010).

Letterlijk op de rand van de afgrond dus, elk op het uiteinde van de opgebroken brug, spreken de leiders elkaar toe. Wat ze zeggen is – op de eerste zinnen van **Civilis** na – verloren gegaan; hoe het precies afliep weten we niet. Uit aanwijzingen in andere geschriften blijkt, dat de Batavieren later weer bondgenoten van de **Romeinen** waren. Waarschijnlijk zijn ze uiteindelijk opgegaan in het Romeinse volk.

Opdracht 8

De onderhandelingen aan twee zijden van een opgebroken brug spreken tot de verbeelding. Er zijn talloze afbeeldingen van. Zoek op internet tenminste drie afbeeldingen. Schrijf op wie de makers zijn en wanneer de afbeeldingen zijn gemaakt. Vergelijk ze met elkaar. Let daarbij op de houding van de onderhandelaars, de positie ten opzichte van elkaar en de rol van de omstanders. Schrijf de verschillen en de overeenkomsten op.

Batavieren van de zestiende tot de twintigste eeuw – in teksten

De geschiedenis die **Tacitus** heeft opgeschreven is eeuwenlang vergeten. Maar halverwege de veertiende eeuw, aan het eind van de middeleeuwen, vond men delen van zijn teksten terug. In 1450 zelfs zijn hele *Germania*. Dat gebeurde op het moment dat de mensen onder invloed van het **humanisme** belangstelling kregen voor klassieke verhalen, en gingen naden-

Ware Bataven

EEN LESSENSERIE OVER DE NEDERLANDSE IDENTITEITSVORMING IN HISTORISCHE TEKSTEN

ken over zichzelf en hun geschiedenis. De net uitgevonden **drukpers** werd gebruikt om de oude verhalen opnieuw te verspreiden.

Tacitus' werk werd gelezen door mensen die niet meer de vorsten centraal stelden, maar die juist zochten naar de wortels van het volk. Zestiende-eeuwse geleerden namen aan dat de Batavieren uit vrijheidsliefde in opstand waren gekomen. Zij wezen daarom, met **Tacitus** in de hand, deze Batavieren aan als de voorouders van de 'Hollanders'. Het waren natuurlijk niet de onbeschaafde, in berenvelen geklede woestelingen zoals de Batavier in *Tante Patent*, want van zulke mensen wil je niet afstammen. 'Onze voorouders' waren mannen zoals de zestiende-eeuwers hen wensten: heldhaftig in de strijd, vrijheidslievend in het bestuur en trouw in het huwelijk. Zó kwamen ze in de toenmalige geschiedenisboeken terecht, die vele malen herdrukt werden – want dat was met de **drukpers** inmiddels mogelijk.

Sindsdien duiken Batavieren steeds weer op in Nederlandse teksten. Daarbij leggen de schrijvers verschillende accenten, maar vrijwel altijd gebruiken ze de Batavieren als spiegel of referentiepunt, als voorbeeld voor de mensen van hun eigen tijd. In tijden, waarin Nederland in oorlog is, of waarin (een deel van) het volk zich onderdrukt voelt, gaat het over Bataafse vrijheid; als nakomelingen van Batavieren móet je die wel, zoals Julius **Civilis**, bevechten. Op andere momenten worden Batavieren als voorbeeld gebruikt voor moed, heldhaftigheid, eerlijkheid of deugdzaamheid. Dan weer zijn ze hét voorbeeld van goede regeerders, of van democraten. Uit de manier waarop ze worden beschreven kun je opmaken welke eigenschap door de schrijver het meest wordt gewaardeerd – of eigenlijk, het meest wordt aanbevolen aan zijn lezers.

'Eigen' of 'vreemd'?

Dat de Batavieren werden gezien als de voorouders van de Nederlanders, ligt eigenlijk niet echt voor de hand. Ze waren namelijk niet oorspronkelijk uit Nederland afkomstig, maar kwamen uit een provincie van Duitsland. Bovendien woonden ze in slechts een heel klein stukje van Nederland, in (een deel van) Gelderland. Ze zouden dus in strikte zin vooral de Duitse voorouders van de Gelderlanders zijn, niet die van 'de' Nederlanders.

De **Romeinen** kwamen óók in ons land wonen, in bijna dezelfde tijd. Zij hadden een beschaving die op een hoog peil stond, met tempels, theaters, paleizen en badhuizen met waterleiding. De Batavieren waren op dat moment nog 'primitief' en 'onbeschaafd', ze werden beschaafd door de **Romeinen**. Toch werden de **Romeinen** altijd als 'vreemden' afgebeeld, terwijl men de Batavieren als 'eigen' beschreef.

Tacitus had de Batavieren moedige vrijheidsstrijders genoemd. Uit zijn verhalen kwamen daarnaast nog andere positieve 'Bataafse' eigenschappen naar voren. Bovendien beschreef **Tacitus** hun uiterlijk: ze waren groot en blond, ze hadden blauwe ogen. Dat was voor de zestiende-eeuwse schrijvers waarschijnlijk genoeg aanleiding om juist de Batavieren te adopteren als de Nederlandse oerouders. Zij selecteerden uit **Tacitus'** beschrijving vooral de eigenschappen, waarvan men vond dat 'de ideale Nederlanders' die zouden moeten hebben. Dat ze op deze manier de historische werkelijkheid niet altijd recht deden, was van ondergeschikt belang.

Ware Bataven

EEN LESSENSERIE OVER DE NEDERLANDSE IDENTITEITSVORMING IN HISTORISCHE TEKSTEN

Want oude teksten werden vrijwel nooit geschreven om alleen maar voor je plezier te lezen, gewoon, omdat ze spannend, ontspannend of interessant zijn. Lezen voor de lol ontstaat namelijk pas in de loop van de twintigste eeuw.

Wie of wat Batavieren precies waren, wordt dus voor een groot deel bepaald door de schrijvers die over hen schreven. En die schrijvers waren weer vertegenwoordigers van het gedachtegoed van de tijd waarin zij leefden. Door de teksten te lezen kunnen wij dus iets te weten komen over de mentaliteit, de cultuur en de idealen van de tijd waarin ze zijn opgeschreven.

Als Batavieren voorouders waren om na te volgen, kunnen wij uit 'Batavierenteksten' afleiden hoe men in de tijd van die tekst vond dat je als afstammeling 'goede Nederlander' moest zijn – moedig, strijdbaar, eerlijk of goed regerend. Op deze manier vertelt iedere schrijver zijn eigen verhaal van de geschiedenis. Je zou daarom kunnen zeggen dat schrijvers met hun teksten geschiedenis construeren. Met de keuzes die schrijvers maken en de accenten die ze leggen zetten ze de historische werkelijkheid naar hun hand.

Je kunt je bij iedere oude tekst uit deze lessenserie afvragen, wat de verschillen en overeenkomsten zijn tussen de ideeën over Nederlandschap toen en nu. Zo kun je ook uit hedendaagse – politieke – teksten en afbeeldingen afleiden welk beeld de schrijver heeft bij een 'goede Nederlander'.

Opdracht 9

In 1951 werd het Cocktail Trio opgericht, een muziekgroep die populair werd met het lied 'Batje vier' uit 1961. Ze kwamen ermee op de vijfde plaats van de Nederlandse hitparade. Sommige radiozenders wilden het echter niet uitzenden, omdat ze vonden dat met het lied reclame voor bier werd gemaakt. Luister naar het eerste couplet van het lied op [You Tube](#). Welke rol spelen de Batavieren volgens dit lied in onze geschiedenis?

Opdracht 10

In 1974 schreef Eli Asser een [ironisch lied](#) over Batavieren. Welke clichés over Batavieren zie je erin? Hoe loopt de strijd tussen de Batavieren en de Romeinen af?

Opdracht 11

Lees de [beschrijving](#) van het 'Batavierenspel'. Welk beeld van de Batavier komt daarin naar voren? Onderbouw je antwoord met argumenten.

Opdracht 12

Multatuli geeft in *Max Havelaar* aan een van zijn hoofdpersonen de naam 'Batavus Droogstoppel'. In de digitale literatuurgeschiedenis staat dat je uit diens voornaam al kunt afleiden dat hij 'een echte afstammeling van de Batavieren is'. Lees deze [tekst](#) en benoem vervolgens op welke eigenschappen er gedoeld wordt.

Ware Bataven

EEN LESSENSERIE OVER DE NEDERLANDSE IDENTITEITSVORMING IN HISTORISCHE TEKSTEN

Opdracht 13

[Hier](#) wordt uitgelegd waarom men er in de zeventiende eeuw voor koos om een belangrijke hoofdstad en een VOC-schip naar de Batavieren te noemen. Vertel in je eigen woorden welke argumenten men hiervoor had.

Batavieren nu

Batavieren zijn dus voor het eerst beschreven door **Tacitus**, in de eerste eeuw na Christus. Door zestiende-eeuwse schrijvers zijn ze 'herontdekt' en sindsdien komen ze steeds opnieuw in de Nederlandse geschiedenis voor, elke keer vanuit een iets andere benadering. In de zeventiende eeuw gebruikten schrijvers hen om de **Opstand** te legitimeren; in de achttiende eeuw waren ze een voorbeeld van goede vaderlanders, terwijl in de negentiende eeuw hun natuurlijkheid werd bezongen. Een maand na het einde van de Tweede Wereldoorlog, in de twintigste eeuw, werd een toneelstuk opgevoerd om de bevrijding te vieren – het eerste bedrijf ging over Batavieren. Zo maakte iedereen in zijn eigen tijd een verhaal van Batavieren, zoals het hem het beste uitkwam.

Zoals aan het begin van deze les al werd aangegeven, geven Batavieren ook nu nog hun naam aan veel uiteenlopende zaken. Met de oorspronkelijke Batavieren hebben al deze clubs, instellingen en bedrijven waarschijnlijk niet veel meer dan de naam gemeen. Dat hun naam toch nog wel veel voorkomt heeft wellicht te maken met de associatie die erbij hoort. In de loop van de geschiedenis betekende 'Bataafs' namelijk steeds vaker 'Nederlands' en werd 'Batavier' steeds meer synoniem van 'Nederlander' – meestal in de betekenis van 'goede Nederlander'. In de lessen 2 tot en met 5 zal aan de hand van de historische teksten duidelijk worden hoe de Batavieren Nederlanders hielpen een identiteit te creëren.

Opdracht 14

Een Batavusfiets heeft misschien iets met Batavieren te maken, misschien ook niet. Leg dit uit, waarbij je gebruikt maakt van wat er in de bovenstaande paragraaf wordt uitgelegd.

Opdracht 15

Er is een audioboek te koop (eerste uitgave: 2010) waarvan een deel van de reclametekst luidt: '[...] van de Batavieren tot Wilders [...]'. Waarover gaat dit boek, denk je? En waarom zou voor deze tekst gekozen zijn? Motiveer je antwoord.

Opdracht 16

Maak een reclametekst en -tekening óf een reclamespotje voor een product dat op de een of andere manier naar de Batavieren is genoemd en waarvan de naam wel degelijk naar de historische stam verwijst. Je mag het product en de naam zelf verzinnen.

Opdracht 17

In 2007 sprak Máxima de inmiddels beroemde zin 'Dé Nederlandse identiteit bestaat niet' uit. Later volgde de misschien nog bekendere uitspraak dat het wellicht 'een beetje dom' was om zo iets te stellen. Desalniettemin had ze een gevoelige snaar geraakt. Ze heeft misschien ook wel een beetje gelijk: in een land met zoveel verschillende culturen kan er onmogelijk sprake

Ware Bataven

EEN LESSENRIE OVER DE NEDERLANDSE IDENTITEITSVORMING IN HISTORISCHE TEKSTEN

zijn van één bepaalde identiteit.

Is er in deze les sprake van meerdere identiteiten binnen het Nederlandschap? Beargumenteer je antwoord.

Opdracht 18

In welke recente boeken, films of tv-programma's wordt (een deel van) de identiteit van de Nederlander weergegeven, volgens jou? Geef een voorbeeld en analyseer welk beeld van de Nederlander hier wordt gevormd, en hoe dat gebeurt.